

Milline on liivi keele olukord emakeelena?

Karl Pajusalu

Emakeelepäeva lähenedes on põhjust veelkord mõtelda sellele, mida emakeel tähendab nii eestlaste kui ka teiste rahvaste jaoks. Lätis on 2023. aasta kuulutatud liivi pärandi aastaks, seetõttu on asjakohane vaadata emakeele mõistet ka liivi keele peeglis.

Viimastel kümnenditel on Eesti ajakirjanduses antud korduvalt teada viimase liivlase või liivi keele emakeelena rääkija lahkumisest siit ilmast. Viimati tehti seda 2013. aastal, kui Kanadas suri 103 aasta vanuselt liivi luuletaja Grizelda Kristiņa. Tema kohta väidab eestikeelne vikipeedia praegugi, et ta oli viimane emakeelena liivi keelt rääkinud liivlane. Ometi elab neid inimesi, kes peavad oma emakeeleks liivi keelt, veel mitmel maal. Eesti rahvaloendusteski on liivi keel püsinud nimetatud emakeelte hulgas viimase ajani. On asjakohane küsida, kuidas see on võimalik.

Liivlastele ja nende emakeelele mõeldes tuleb kõigepealt vaagida võimalust, et kõik liivlased ja nende keeleoskus ei ole teada. Eestisse asus Kuramaalt liivlasi elama rohkearvulisemalt maailmasõdade ajal, kui nad olid sunnitud oma kodudest rannakülades lahkuma. Väikesed liivi kogukonnad on olnud Haapsalus, Pärnus ja Tallinnas. Sel aastatuhandel on liivi noori tulnud õppima Eesti kõrgkoolidesse ja mõned neist ongi siia jäänud perekondlikel vm põhjustel. Ajalooline liivi asustus ulatus ka Edela-Eestisse, kus liivlasi elas praeguse Häädemeeste valla alal. Selles piirkonnas taandus liivi keel küll juba mõne sajandi eest, jättes oma jälje kohalikku murdekeelde. Häädemeeste kandiski on viimased lood liivlastest seotud Kuramaalt tulnutega.

Küllap olulisem põhjus liivi keele püsimises emakeelena seletub emakeele tähenduse mõistmisega. Emakeel nagu paljud muudki inimese identiteeti loovad ja toetavad mõisted on sotsiaalne konstruktsioon. Keeleoskuse tase on vaid üks osa emakeele määratlemisest. Emakeel on enamasti emalt või teistelt lähisugulastelt õpitud keel, kuid mitte alati – see võib olla ka keel, mida inimene peab enda jaoks eriti lähedaseks ja tähtsaks.

Mitme kunagise liivi keelejuhi lapsed on liivi keelt õppinud oma emalt või teistelt sugulastelt ja oskavad seda üsna hästi, kuigi ehk mitte enam samal tasemel kui nende vanemad. Elu jooksul on teine keel, mis on ühiskonnas levinud rohkem ja milles nad on saanud hariduse, muutunud kasutuselt nende esimeseks keeleks. See ei pea ometi tähendama, et nende emakeel on vahetunud. Lapsepõlve emakeel on võinud jääda lähedasemaks, ehkki mingit teist keelt vallatakse objektiivselt paremini.

Emakeel ei pea siiski olema esimesena õpitud keel ja see võib elu jooksul muutuda, nagu saab muutuda rahvuslik identiteet või inimese enesemõistmine. Sageli saab ühiskonnas enim levinud keel vähemusrahva põhikeeleks ja lõpuks prestiižsemaks nende uueks emakeeleks. Seda toetab tõsiasi, et kuigi nende

TEADLASE PILGUGA

esivanemate keelt nimetatakse pärandkeeleks, vaadatakse sellele pahatihti kui minevikku kuuluvale, vähearenenule jms, mille koht on kusagil arhiivis.

Liivi pärandi aastal tuleks teadvustada teist võimalust – pärand on päritud rikkus, mis annab järgmistele põlvkondadele paremad võimalused oma tuleviku ehitamiseks, seda ka pärandkeeles puhul. Selle äratundmine võib olla üheks seletuseks, miks liivi keelt oma emakeeleks pidavate liivlaste arv on vähemalt Lätis hakanud sel sajandil jälle kasvama. Mitmed noored liivlased, kes on õppinud liivi keelt oma vanavanematelt või lihtsalt keelekursustel, on hakanud seda väärtustama ja õpetama oma lastele. Liivi keele ja kultuuri suvelaagritesse on viimastel aastatel võetud lapsi konkursi korras, sest soovijaid on rohkem kui kohti.

Samas ei tohiks pidada ebaloomulikuks, et inimesel on rohkem kui üks emakeel. Emakeel võib olla ka vanaema keel, mille ema on unustanud või mida ta häbeneb. Kahe emakeelega seotud enesetunnetus on sageli omane just pärandkeeles rääkijatele, kes on oma ühiskonna igati edukad liikmed.

Viimaste rahvaloenduste andmeil on Eestis eri emakeeli rääkivate inimeste arv kasvanud järsult. Kui 2000. aastal loendati eri emakeeli 109, siis 2011. a oli neid 157 ja 2021. a juba 243. Seda tulemust ei saa seletada üksnes uute Eestisse tulijatega. Pigem osutab see vastanute suuremat soovi tuua esile oma keelelisi juuri ja identiteedi eripära. Liivi keel on püsinud kogu aja Eesti elanike ühe emakeelena, kuid viimasel, 2021. a rahvaloendusel nimetas ainult üks mees liivi keelt oma emakeeleks. Tuleb loota, et edaspidi on see arv suurem, loodetavasti aitab sellele kaasa ka käesolev liivi pärandi aasta.

Kultuuripärand ei tähenda muidugi üksnes keelt, vaid samuti mitmesuguseid kombeid ja tavandeid, uskumusi, rahva traditsioonilist vaimsust ja loovust. Liivi pärandi aasta ühe tähtpäevana tähistatakse 26. märtsil liivi pärandi päeva (vt libiesugads.lv). Siis tuleb liivi kombe kohaselt äratada lauldes talveunest üles linnud. Seda tehes saab anda uue hääle ka emakeelele.

[Ilmunud ajalehes Postimees 11. märtsil 2023](#)